

15. Цюпак І.М. Сутність дефініції «тьютор» у сучасному просторі дошкільної освіти/Цюпак І.М.// Підготовка сучасного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах розбудови нової української школи: збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції (19-20 квітня 2018 р., Херсон). – Херсон, ТОВ «Борисфен-про», 2018 – С. 51-52.
16. Цюпак І.М. Тьюторство як ефективна умова забезпечення якості освіти /Цюпак І.М. – Цілі сталого розвитку третього тисячоліття: виклики для університетів наук про життя: міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, Україна, 23-25 травня 2018 року: матеріали конференції. – Київ, 2018. – С. 342-344.
17. Енциклопедія професійного образования: 3-х т. // Под ред. С.Я. Батышева. – М.: АПО, 1999. – 440 с., – Т.2. – М., 1999. – С. 75.

Юрчук Юрій Юрійович
аспірант кафедри

АНАЛІЗ ЗМІН ЛЮДСЬКОЇ ПОВЕДІНКИ В РІЗНІ ЕПОХИ СУСПІЛЬСТВА

У кожен історичну епоху формується сукупність умов – матеріальних, соціальних, духовних, які визначають соціальний тип людини і характер її взаємин із суспільством. Реальна історія розвитку суспільства пронизана людською тілесністю, способами життя, поведінкою. Людина будує свою реальне життя «вписуючи» своє тіло в пануючі норми і правила, прагнучи відповідати ідеальним канонам [2, с. 49]. Кожна історична епоха формує свої канони, свою символіку правил людської поведінки. Включення людини в ту чи іншу історичну епоху починається із засвоєння прийнятих норм і стандартів поведінки. У процесі соціалізації транслюються алгоритми вироблення поведінкових ліній в суспільстві. Людська поведінка досить точно відображає специфіку конкретної історичної епохи і зміни, які відбуваються у ній. Поведінка, сформувавшись на основі ціннісно-нормативних систем, виступає як «ключ» до прочитання сенсу конкретної історичної епохи. Ми вважаємо сферу поведінки важливою частиною історичного процесу.

Мета статті – провести ретроспективний аналіз змін людської поведінки у відповідності до епох розвитку суспільства.

Аналізуючи історико-культурний процес ми стикнулися з калейдоскопом поведінкових правил, які визначають взаємовідносини старших і молодших, чоловіків і жінок, правителів і підданих. Кожна історична епоха формує свої домінуючі моделі поведінки.

Перш, ніж приступити до вивчення людини давнини, необхідно відзначити, що кожна історична епоха має не один, а кілька образів людини, крім того, не можна забувати і про те, що індивід постійно змінювався, тому не існує людини первісної епохи як єдиної, незмінної істоти, в такій же мірі не існує і єдиної «античної людини». Тому ми спробуємо охарактеризувати найбільш характерні, так чи інакше присутні протягом всієї епохи, властивості людської особистості.

Для первісної людини притаманне повне підпорядкування незрозумілій їй навколишній природі, що знаходить своє відображення в джерелах про релігійні уявлення первісної епохи [3, с.19]. Характерні для даного періоду нерозвинене виробництво і вкрай рідкісне населення на великій території, поставили людину в умови залежності від природи і необхідності виживання. Первісна людина була повністю занурена в природу. Гарантом збереження життя в цій ситуації було об'єднання людей, створення племен. Первісна людина не мислила себе поза племенем і не відділяла себе від інших людей. Про єдність людей говорить і той факт, що первісні люди ототожнювали себе з якою-небудь твариною, знаходячи в ній певні риси, властиві їх племені [3, с. 25]. Асоціація окремої людини з твариною до того ж свідчить про розчинення людини в природі. Людина вела боротьбу за існування. Постійна загроза життю людини з боку хижаків, різних природних катаклізмів зумовили сприйняття смерті як типового, природного явища. Людина первісної епохи, борючись з природою, одночасно навчалася у неї виживанню. Людина придивлялася до всього, що її оточувало і все це вражало її. Людина на нижчих стадіях розвитку робить масу найбільших відкриттів і часто наділяє їх надприродними властивостями [6, с.21].

Минула нескінченна кількість століть, протягом яких народилася нескінченна кількість людей; вони вклали свою лепту в розвиток людської особистості. Ступінь цього розвитку і навколишні умови вплинули, в свою чергу, на швидкість переходу з одного історичного періоду в інший [4, с.17]. Поділ праці між землеробством і ремеслом, розвитком судноплавства і торгівлі, ведення боротьби за кращі землі, зростання купівлі-продажу зумовило народження і становлення античної рабовласницької епохи.

Ера античності тяглася більше тисячі років і пройшла кілька різних епох. З ходом часу змінювалися люди, іншим робився уклад їхнього життя, їхня психологія. Таким чином, не має сенсу говорити про античну людину, як незмінну особистість протягом тисячоліття. Як зазначає І.Рожанський, занадто велика різниця між людиною так званої архаїчної Греції та Греції розвинутого поліса або елліністичною людиною [7, с. 69]. Тому спробуємо описати деякі риси стародавніх греків, особливо афінян.

Особистість в ту пору не протистояла суспільству, вона була частиною його і не усвідомлювала, що вона більше, ніж просто частина. Особа людини, тобто її індивідуальність, згідно з уявленнями давніх греків, укладена в душі, обумовлюється нею. У найдавнішій свідомості грека ще немає чіткої відмінності тіла і душі. Тіло здається стародавнім грекам чимось не одухотвореним, чисто фізичним, а психіка – чимось ідеально-безтілесним, і вони так само несхожі між собою, їх неможливо зіставити [7, с. 42]. У повсякденній свідомості греків душа і тіло не відділялися один від одного з подальшою чіткістю; злиття їх було синкретичним, нерозділеним; гармонія душі і тіла була повним їх розчиненням один в одному. Людина в класичній період Греції вже розрізняє свої наміри, мотиви своїх дій і незалежні від неї умови і результати вчинків, проте у світогляді та психології давньогрецької людини як і раніше панує переконання в тому, що життя людини знаходиться в повній залежності від волі випадку, удачі, богів і долі [7, с. 69]. Причому, на відміну від християнського приречення, в якому є вищий сенс, давньогрецька доля розуміється як сліпа, темна, могутня. Для греків тієї епохи життя повне таємниць, а найясніший його двигун – це воля богів. Таку залежність людини від долі, богів можна пояснити тим, що люди були ще повністю занурені в природу. Нез'ясовні явища природи людина пояснювала діями божественних сил. Стародавні греки знали страх і жах існування і, щоб мати можливість жити, греки повинні були «створити» богів [8, с.54]. Людина античної епохи була переконана в тому, що немає нічого прекраснішого людини, її тіла і боги можуть бути схожі тільки на неї. Спосіб життя давньогрецької людини, її ставлення до природи, суспільства, до самої себе змінюється з початком розпаду стародавнього синкретизму, перші кроки цього розпаду можна було помітити і в класичну епоху. Нерозвиненість особистості, вузькість людських зв'язків поступово відходить в історію [8, с.74]. Поділ праці зростає, суспільство все більше дробиться на шари, соціальне та приватне життя ускладнюється, зростає конкуренція між людьми, їх боротьба. На відміну від стародавнього воїна, класичний грек, що живе в атмосфері постійного суперництва, вже знає почуття самотності, його переживання стали набагато тонші, викликали потребу розділити їх з кимось іншим, знайти споріднену душу [6, с.69]. Відцентрові сили, що розривають суспільство, все більше нарастають. І разом з цим відокремленням різко поглиблюються і стають більш цінними такі взаємини людей, як любов та дружба. Але натомість дружбі, заснованій на спільності інтересів, приходить дружба – товариство, коли друзями називають однопумців, тому вона не задовольняла зростаючої потреби в інтимності. Приватне життя особистості робиться суверенним [4, с.81]. У полісі людини, особистість людини придушував громадянин поліса. Це був час найбільшої політичної могутності Афін. Одночасно, це був час розквіту афінської культури. Встановлення принципів демократичного устрою поліса, як наприклад, рівність перед законом, свобода слова, рівна участь в управлінні державою мали значний вплив на особистість афінян. Позитивною стороною

цієї системи було підвищення почуття відповідальності у пересічних громадян, тому що будь-який з них міг брати участь у державно-важливих справах. Афінський громадянин отримав певні права і новий правовий захист. Передумовою політичного успіху в Афінах, як втім, і в будь-якому іншому полісі, було вміння добре і переконливо виступати, тобто володіти ораторським мистецтвом [7, с. 65]. Для афінян цього часу характерні всебічна талановитість, енергія, рухливість. Одна з найбільш чудових рис афінського характеру – патріотизм, любов до рідного полісу. Це почуття було притаманне всім грекам, особливо яскраво проявилось воно в роки греко-перських воєн. Особливу роль в житті будь-якого грека грав дух змагальності. Боязнь сорому, страх здатися дурним або смішним перед співгромадянами належали до числа найважливіших мотивів, що визначають поведінку грека в суспільстві; іншою стороною цього було прагнення до першості, до того, щоб стати кращим серед багатьох. Таким чином, в класичний період домінуючим був тип людини – громадянина, для якого інтереси поліса були вище особистих [6, с.46].

В епоху еллінізму (IV – I ст. до н.е.) людина перестала бути громадянином. В умовах величезних монархій еллінізму, від рядової людини державне життя вже зовсім не залежало. Така людина змушена була зануритись у своє приватне життя, замкнутися на суто міжособистісних відносинах. Соціально-політичні катаклізми епохи ставлять індивіда перед необхідністю самовизначення, вибору свого життєвого шляху, пошуку сенсу життя. Світ елліністичної людини вже не обмежується рамками поліса [4, с.84]. Його громадянська діяльність і його особисте життя збігаються лише частково.

Історичні зміни, результатами яких стало утворення і крах Стародавнього Риму, не могли не внести суттєві зміни в людську особистість. Абсолютна влада батька в кожній сім'ї породила таку ж абсолютну владу в державі [6, с. 46]. Звичай предків був головним керівництвом політичного життя, всяке нововведення сприймалося з незадоволенням. У Римі цінувалися, насамперед, хоробрість, мужність, жорстокість, тобто всі ті якості, які притаманні людині-воїну. Рим вимагав від громадянина тільки військових доблестей, які були ідеалом всіх чеснот [7, с.43]. Жорсткість римського характеру виявлялася у всіх сферах людського життя. Особливо яскраво це ілюструє ставлення до рабів. Якщо в Греції, як уже зазначалося раніше, це ставлення можна охарактеризувати як людяне, то в Римі становище рабів було вкрай важким. У перші часи в Римі раб вважався мало не членом сім'ї, але згодом могутність Риму розвинуло і жорстокість. Незрозумілою жорстокістю у римляни були пронизані різні римські гри. Історичні умови склалися так, що грецькі олімпійські змагання придбали у них аморальний характер. Однією з найулюбленіших форм веселощів були так звані гладіаторські видовища, де доля гладіатора залежала від настрою глядачів [6, с.79]. Погляд римлян на богів був зовсім відмінний від релігійних поглядів грека. Елліни втілювали богів у людські образи; у них боги билися, мирилися, одружувалися, навіть жили серед смертних. Ставлення стародавнього римлянина до своїх божеств не позбавлене

практичного утилітарного духу, тобто молитва до бога була свого роду хабаром, за яку бог був зобов'язаний надати допомогу людині [6, с.9].

Порівнюючи образ жителя Стародавнього Риму з давньогрецькою людиною, можна відзначити, що характер римлянина був надто жорстокий, його відрізняла висока забобонність, деякий занепад моральності, водночас йому були притаманні такі якості, як військова доблесть, патріотизм, хоробрість [6, с. 75]. Рим і його суспільство, засноване на військовій могутності міцно трималися у своїй прихильності до традиційної покірності вироблених принципів, поки християнський елемент не похитнув підвалини давньоримської держави.

Зміна історичних епох – перехід від Античності до Середньовіччя – почалася по суті ще в хронологічних рамках самого античного суспільства. Симптомом початку розкладання системи рабовласницького господарства були феодальні елементи, поширення християнства і, нарешті, зміна самої людини [4, с.47]. Поширення християнства в регіонах за межами колишньої Римської імперії відбувалося паралельно з процесами їх феодалізації. Феодальна роздробленість поступалася місцем піднесенню королівської влади і зрештою, склалася феодальна форма ідеології, класичним виразом якої стала ідея становості, корпоративності [6, с.48]. Характерна риса феодального Середньовіччя – нерозривний зв'язок людини з громадою. Все життя людини була регламентоване від народження до смерті. Середньовічна людина була невіддільна від свого середовища. Кожен індивід повинен був знати своє місце в суспільстві. З моменту свого народження людина опинялася під впливом не тільки батьків, але і всієї великої родини [6, с.75]. Потім слідував період учнівства; ставши дорослим, індивід автоматично знаходив членство в парафії, ставав васалом або громадянином вільного міста. Це накладало на людину численні матеріальні і духовні обмеження, але й одночасно надавало певне положення в суспільстві і почуття приналежності, причетності [6, с.89]. Середньовічна людина тому рідко відчувала себе самотньою, так як вона була невід'ємною частиною середовища, в якій жила. У результаті, поведінка людини керувалася строгим колом дозволеного і забороненого, окресленим неписаними нормами корпоративної етики. Поряд з спільністю середньовічної людини, їй властиві високий ступінь релігійності та забобони [6, с.69]. Воістину не було місця і моменту в житті людини коли вона б відчувала себе в безпеці, у сні і наяву, не тільки в дорозі, в лісі, а й рідному селищі і власному будинку. Крім зримих ворогів її повсюди підстерігали вороги незримі: духи, демони і т.д. Навіть більш реальна небезпека не менше таїлася для людини в звичайних формах соціального спілкування [6, с.84]. Феодальна анархія, беззаконня створювали для кожного, хто був позбавлений замку і зброї, постійну загрозу стати жертвою утисків, терору, смерті. Якщо до цього додати ступінь ізольованості селищ, первозданий стан доріг і, нарешті, усний по перевазі спосіб передачі інформації, яка породжувала найнеймовірніші вигадки, то не викликає здивування той факт, що люди тієї епохи постійно перебували в стані

підвищеної збудливості, їм були властиві швидка зміна настроїв, несподівані афекти, забобони [7, с.72]. Отже, середньовічна людина одночасно жила навіть не в подвійному, а ніби в потрійному вимірі: благочестивими помислами – про бога, про рай у світі іншому; уявою і марновірством – у світі чаклунському і розумом практичним – у світі суворої феодальної дійсності.

Середньовічний образ навколишнього світу і зумовлений ним настрої людини, її риси починаються руйнуватися ще в XIV ст. В епоху Відродження культура і людина отримують нове значення. Світ змінюється: людська справа перестає бути служінням Творцеві, і сама стає "творінням", людина, перш слуга і раб, стає "творцем". Прагнення до пізнання змушує людину епохи Ренесансу звернутися до безпосередньої дійсності речей [6, с.63]. Процес індивідуалізації особистості поклав край анонімності, настільки характерної для Середньовіччя: Відродження наділило людину індивідуальними рисами. Сформований в цей час діяльніший людині були потрібні точний розрахунок, мудрість, обачність, передбачення – одним словом, постійний самоконтроль. У людини Відродження розкрилися не лише творчі, позитивні сили, а й найтемніші сторони особистості. Це був час, коли розкутість людини, її емоції нерідко переростали в фривольність, невгамовна радість межувала з істерією, світські інтереси серйозно потіснили релігійні, а вивчення вільних мистецтв було заняттям більш привабливим, ніж вивчення теології. Всі ці зміни викликають у людини внутрішню суперечливість, подвійне ставлення до всього [5, с.79]. Свобода руху та особистої діяльності позбавляє людину об'єктивної точки опори, яка в колишньому світі у неї була, і виникає відчуття самотності і навіть погрози. Індивідуалізм, розрахунок на власні сили тягнув за собою ризик невідомості. Зовсім інакше людина стала ставитися до своєї біологічної конституції і до своїх природних потреб [5, с.113].

Більш багата і багатогранна особистість Нового Часу потребує відокремлення від інших і вже добровільно шукає усамітнення, але в той же час вона гостріше переживає самотність як наслідок дефіциту спілкування і нездатності висловити багатство своїх переживань. Для цієї епохи людина більше не знаходиться під поглядом бога: людина тепер автономна, вільна робити що хоче, йти куди заманеться [5, с.72]. Людина вибита з колії, уразлива до сумнівів і питань. Коли це трапляється в епоху змін, пробуджуються глибинні сторони людської істоти. З невідомої раніше силою прокидаються первісні афекти: страх, насильство, жадібність; в словах і вчинках людей з'являється щось стихійне, дике, в рух приходять і релігійні сили [5, с.46].

Людина Просвітництва – це насамперед людина – громадянин держави, носій юридичних прав і обов'язків, головними рисами якої можна виділити розум, підприємливість, підвищений індивідуалізм, особистісна незалежність, віра в науку, висока тривалість життя і т.д. [9, с.149]. У зв'язку з індустріалізацією життя змінилося і ставлення до природи, а з боку людини пріоритетним стало прагнення підкорити природу. Це тягло за собою зростання самосвідомості особистості, усвідомлення кінцівки особистого існування, а

отже, індивід капіталістичної епохи став прагнути до того, щоб реалізувати свої потреби протягом свого життя. Людина поспішала не тому, що їй цього хочеться, а тому, що вона боїться відстати від інших. Вона повинна постійно доводити іншим і самій собі своє право на повагу [9, с.157]. Загострене почуття незворотності часу змінило погляд людини на проблему життя і смерті. Усвідомлення неминучості смерті спонукає людину замислюватися про сенс і мету життєвого буття. Таким чином, не тільки діяльність людини ускладнилася, але і збагатився її внутрішній світ, став більш різноманітним.

Людина XIX – початку XX ст. відчуває гострий дефіцит стійкості, тепла й інтимності. Недолік інтимного спілкування, самотність породжує відчуття внутрішньої порожнечі і безглузості життя. Повсякденні турботи заважають розвитку більш високих духовних потреб людей. У суспільстві розвивається процес поступового нівелювання особистості [9, с.146]. Людина відчуває себе непотрібною і самотньою серед людей. Одночасно з цими негативними явищами людина стала розуміти свої широкі можливості для утвердження себе як високорозвиненої особистості. В умовах постійної конкуренції, прагнення досягти високого соціального статусу в суспільстві, для людини важливе значення став грати такий соціальний інститут як освіта [9, с.175].

В цілому людину капіталістичної епохи відрізняє суперечливість, мінливість, нестійкість, що обумовлено часом, в якому вона жила.

Людська діяльність у XX ст. набула більш глобального характеру. Людина стала володарем безлічі наукових відкриттів і технічних засобів, використання яких стало причиною екологічних проблем. Збільшення радіоактивного фону, забруднення середовища та інші фактори створюють загрозу для життя людини [9, с.146].

Інформаційна епоха, в котру живе сучасна людина, розкриває принципово нові сторони та моменти людської сутності, котрі акцентують увагу на таких моментах як: людина – комунікатор, людина – винахідник, людина – інформаційна істота, яка живе за принципово новими моделями взаємодії [10, с.169]. Ці сторони людина найбільш повно розкриває в сучасній епосі, сьогодні ми є свідками трансформації людської свідомості, культури, моралі, що свідчить про появу нового типу людини, яка суттєво відрізняється від своїх попередників. Подібний трансформаційний період в історії людства часто називають соціальною, культурною революціями, котрі перевертають розвиток людини в нове русло. Сьогодні ми можемо говорити про таку революцію – інформаційну. Саме в цей момент надзвичайно важливо розкрити питання психологічних та соціальних особливостей сучасної людини [5, с. 29]. Життєдіяльність людини реалізується одночасно зі світом природи і у специфічному для людського суспільства інформаційному середовищі, що має свої закономірності розвитку і функціонування. Інформаційна сфера стає такою ж важливою складовою суспільного життя, як економічна, виробнича, побутова, політична, військова та ін. Нові інформаційні технології, засоби масової комунікації багатократно підсилили можливості впливу на свідомість і

підсвідомість як окремої людини, так і на великі групи людей та населення країни загалом [5, с.42].

Сучасна людина сьогодні дійсно стикається перед цілою низкою проблем та переживає величезну кількість перетворень, але варто сказати, що вона й володіє широким спектром можливостей та справжніх історичних місій, котрі роблять сучасне людство особливим та надзвичайно відповідальним перед всією людською цивілізацією.

Людина сучасного типу – це перш за все носій та інтерпретатор величезної кількості інформації, котра проходячи крізь призму його свідомості наділяється певним суб'єктивним змістом, інформація стає ресурсом для реалізації пізнавальних здібностей людини. Вона є мірилом пізнання навколишнього середовища та засвоєння інновацій [4, с.16].

Однак, перед сучасною людиною дуже гостро постає питання про засвоєння та адекватне сприйняття інформації, яка ризикує перетворитися на непотрібне сміття. Цінність інформації криється виключно в її засвоєнні та трансформації в знання, в іншому випадку користі від неї мінімум. В сучасному інформаційному суспільстві перед людиною питання про адекватність інформації її користі та повноцінності стає надзвичайно гостро і його вирішення стане певним поштовхом або бар'єром для подальшого розвитку інформаційного суспільства [4, с.42].

Сучасна епоха вимагає від людини нових знань та навичок, які переорієнтують вектор розвитку інтелектуальних можливостей людини, це призводить до втрати інших напрямів розумової діяльності. Через надмірне побутове використання науково-технічного прогресу багато напрямів роботи відмирають [8, с.36]. Розкриваючи сутність людини, варто також акцентувати увагу на її потребі в мисленні і інтелектуальних амбіціях, які варто розвивати в комплексі, а не замінити досягненнями науки.

Для сучасної людини характерна креативність та бажання до самореалізації в творчих формах діяльності, що є однією з найпозитивніших тенденцій сучасного людства. Переорієнтація людських здібностей багато в чому сприяє неординарності мислення та збагаченню творчого потенціалу особистості [8, с.14]. В той самий час, при зловживанні подібного підходу, ми ризикуємо виховати генерацію людей, повністю не прилаштованих до рутинної праці.

Нині людина перебуває у складних соціальних умовах життя. Спостерігається соціальна поляризація, тобто поділ людей на багатих і бідних, причому така диференціація має тенденцію до збільшення другої категорії. Має місце втрата інтелігенції. Люди з інтелігенції або відходять від сфери розумової праці, або змінюють країну, шукаючи більш вигідні умови життя. Спостерігається процес стирання соціальних меж, що проявляється і в статусному, і в фінансовому положенні, між спеціалістами з вищою освітою та висококваліфікованими робітниками [6, с.17].

В сучасному динамічному світі людина належить до різних спільнот, соціальні зв'язки з якими вона формує на основі вільного вибору, відповідно до власних потреб і цінностей. До того ж, сучасна людина перебуває під впливом різних культур, на перехресті різних політичних змагань. А тому об'єктивно людина поставлена в таке становище, що мусить діяти, виходячи перш за все зі своїх інтересів, свого розуміння ситуації, своїх потреб [3, с.29]. Сучасна людина прагне встигнути, не відстати, досягнути, добитися, перевершити саму себе.

Сучасна людина більше живе своїм внутрішнім світом, менше — світами інших людей. Через це за останні десятиліття зросло число самогубств. Людина, яка не відчуває сторонньої уваги, підтримки, втративши опору у самої себе легко піддається відчаю і не зазнавши розради накладає на себе руки. Сучасна людина — це скоріше холодний логік, ніж емоційна натура [5, с.112]. Саме спілкування людей стало досить поверхневим, формальним.

Переживання психологічних стресів — це особлива риса сучасного людства. Знявши зі своїх плечей фізичні навантаження, полетівши своє матеріальне існування, людина загнала себе на дорогу духовних і психологічних поневірянь. Однак людська психіка виявилася ще не достатньо адаптованою до таких психологічних навантажень. Проте, частина людей, опинившись в лещатах емоційного тиску, піддаються бажанню гуртуватися, шукають ідеали у високому, божественному, беруться вірити у релігійні ідеї [3, с.79]. На думку деяких науковців, головною причиною психологічних негараздів сучасної людини є те, що людина у більшості випадків прагне того, що їй не під силу. Через невірну оцінку реальних речей цього світу, через оманливі цінності, які вибирає людина, в невірному способі життя ховаються проблеми сучасної людини [8, с.62].

Для сучасного етапу історії людства характерні глобалізація, інформатизація і демократизація всіх сфер суспільного життя. В суспільстві нового типу забезпечується бурхливий розвиток електронних технологій, пов'язаних зі збором, обробкою, зберіганням і використанням різних видів інформації, доступ представників різних соціальних груп до національних і світових інформаційних ресурсів, що як опосередковано, так і безпосередньо впливає на поведінку людини.

Сучасна людина може змінювати приналежність до певної соціальної системи, гнучко будувати стосунки з іншими людьми, змінювати систему культури, становище, в якому вона існує. Це означає різке послаблення залежності людини від зовнішніх умов, зростання рівня індивідуалізації, автономії особи, її свободи [3, с.16]. Світ сприймається передовсім як об'єкт діяльності і пізнання. Домінуючою стає світоглядна орієнтація, згідно з якою вважається, що світ існує для людини. В тому числі для людини існує і природа, яку, як і світ взагалі, людина має підкорити. Це принципово відрізняється від світоглядних орієнтацій традиційних суспільств, коли діяльнісна активність людини розглядалася як скоріш націлена на її внутрішній світ і проявляється в самоспогляданні, самопізнанні, самоконтролі

[3, с.27]. Така сьогоднішня людина, вона одночасно є двигуном прогресу, який створює робочі місця, займається суспільними проблемами, працює на користь всього суспільства, але в той самий час суспільство диктує умови до виживання, чинить беззаконня і залишає поза своєю увагою слабких та пригнічених [5, с.25].

Таким чином, кожна історична епоха виробляє певний образ людини, її риси і якості як особистості, тому вивчення конкретної людини необхідно засновувати насамперед, виходячи з уявлення про те, що людина є продуктом епохи, культури та окремого суспільства.

Отже, досліджуючи психологічні теорії поведінки людини, ми визначили, що ті типи поведінки, які людина набула на нижчих рівнях розвитку нервової системи зберігаються і підпорядковуються більш складним формам психічного відображення. Таким чином, людині притаманні такі типи поведінки: інстинктивна поведінка, поведінка за навичками та свідомо поведінка. Американський психолог С. Делліджер пропонує виділити 4 поведінкові психоформи: домінуючу, творчу, гармонізуючу та нормуючу. Нами було виявлено, що психологи М. Обозов та Г.Щокін стверджують, що поведінка людини завжди містить у собі когнітивний (пізнавальний, розумовий), афективний (чуттєвий, емоційний) і практичний (перетворювальний, сенсорний) компоненти, з переважанням одного з них, що дає змогу визначити характерологічний тип поведінки, тому вчені виокремили три типи: 1) перевага розумового компонента засвідчує тип поведінки «мислителя», 2) перевага емоційно-комунікативного компонента засвідчує тип поведінки «співрозмовника», 3) перевага перетворювального компонента засвідчує тип поведінки «практика». Ми звернули увагу на концепції А. Маслоу, Д. Макелінда і П. Сорокіна. Нами було визначено, що в умовах високотехнологічного суспільства сформувалися нові моделі поведінки: самоактуалізована особистість, особистість «побгров» та комбінована модель особистості, яка поєднує риси обох попередніх моделей.

Розглядаючи ретроспективу змін людської поведінки відповідно до історичних епох розвитку суспільства, ми визначили, що для людської істоти первісної епохи характерні залежність і розчинення в природі, важкі умови життя, відсутність особистої свободи, уявлень про майбутнє, про мораль у сучасному розумінні слова; постійна загроза життю, низька її тривалість; для античної особистості властиві такі риси як розчинення в полісі, громаді, поява громадянства, важливу роль грає людина-громадянин поліса, а в Римі — людина-воїн; для середньовічної людини специфічними якостями можуть бути названі такі як строга регламентація життя, станова приналежність, висока релігійність; для людини Нового часу характерні усвідомлення юридичної рівноправності, скасування кастових регламентацій життя, особистісна незалежність, підвищений індивідуалізм, раціональне сприйняття світу, висока тривалість життя; для сучасної людини, в цілому, характерні багато рис попередніх епох, тільки вони яскравіше виражені, але можна вказати і ще на

наступні якості: висока якість життя, наявність відкритого суспільства, всебічність і свобода розвитку людини, забезпеченість всіх прав і свобод особистості (в більшості країн), але одночасно зараз людині притаманні загубленість, страх перед екологічною та інших загроз існування. Негативним фактором сучасної цивілізації є пріоритет матеріальних цінностей над духовними у всіх сферах життєдіяльності індивіда. Людина сучасного типу – це перш за все носій та інтерпретатор величезної кількості інформації, котра проходячи крізь призму його свідомості наділяється певним суб'єктивним змістом та стає ресурсом для реалізації пізнавальних здібностей людини. Інформація на сучасному етапі є мірилом пізнання навколишнього середовища та засвоєння інновацій, які стрімко входять в наше життя. Сучасна епоха вимагає від людини нових знань та навичок, вміння швидко реагувати на запити суспільства, креативно та неординарно мислити. В той же час, необхідним вважаємо зазначити, що сучасна людина потерпає від психологічного натиску, великої кількості невідфільтрованої інформації, яка детермінує психічні перенавантаження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Активний словник базових психолого-педагогічних термінів майбутнього вчителя початкових класів. – Херсон: Айлант, 2007. – 176 с.
2. Андрущенко В. Сучасна соціальна філософія : курс лекцій / В. Андрущенко, М. Михальченко. — Вид. 2-е, випр. й допов. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
3. Бабаєва Ю.Д. Інтернет: вплив на особистість/ Ю.Д. Бабаєва, А.Е. Войскунський О.В. Сміслова // Гуманітарні дослідження в Інтернеті – М.: Можайск – Терра, 2000. – С. 11-40.
4. Васютинська Ю.О. Особливості сучасного освітнього простору України / Ю.О. Васютинська, Н.Л.Кузьмінська. – Луцьк: Волиньполіграф, 2012. – 214 с.
5. Даніл'ян В.О. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально-філософський аналіз): монографія / В. О. Даніл'ян. – Х. : Право, 2008. – 18с.
6. Джури́нский А.Н. История педагогики / А.Н.Джури́нский. – М.: ВЛАДОС, 1999. – 432 с.
7. Михайлов В.А. Особенности развития информационно-коммуникативной среды современного общества / В.А. Михайлов, С.В. Михайлов// Актуальные проблемы теории коммуникации : сб. науч. тр. – СПб., 2004. – С. 34-52.
8. Мясичев В.Н. Психология отношений / В.Н Мясичев. – М.: МНУ, 1995. – 304 с.
9. Петухова Л.Є. Інформатичні компетентності майбутнього вчителя початкових класів (В моделі трисуб'єктної дидактики): Навч.-метод. посіб. / Л.Є.Петухова. – Херсон: Айлант, 2010. – 444 с.
10. Ткачук В.В. Інформатизація освіти як чинник формування інноваційно-інформаційного суспільства в Україні /В.В.Ткачук/Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. – К.: КУВС, 2010. – 16 с.